

Liberale hoogmoed

Onlangs publiceerde de liberale Teldersstichting *Tussen polarisatie en paars. De 100-jarige verhouding tussen liberalen en socialisten*. Het boek werd ten doop gehouden op een bijeenkomst in het voormalige Amsterdamse stadhuis, eind december 1995. Daarmee bewees de liberale *denktank* opnieuw de confrontatie te willen zoeken met andere politieke stromingen. Al eerder deed zij dat door liberalen en sociaal-

democraten bijeen te brengen over de economische politiek en door een debat over communitarisme en liberalisme te organiseren. Uitstekende initiatieven.

De liberalen, zo blijkt uit boek en bijeenkomst, blaken van zelfvertrouwen. Gerry van der List, medewerker van de Teldersstichting, zet in het inleidende hoofdstuk uit *Tussen polarisatie en paars* de sociaal-democratie alvast bij in het politiek historisch museum. De verwarring in de PvdA, zo meent hij, is compleet. Hij verwacht vooral veel drukwerk

van PvdA-ideologen die met elkaar in de clinch zullen gaan. Bolkestein, wiens redevoering voor het Liberaal Vlaams Verbond van december 1994 te Brugge is afgedrukt, kiest een vergelijkbare positie. Hij ziet eigenlijk geen zelfstandige bestaansreden meer voor de sociaal-democratie. Het is vooral het tanend vertrouwen in de overheid dat de sociaal-democraten parten speelt. Hun traditionele oplossing (meer overheid) werkt niet meer. Het liberalisme (meer markt, minder overheid) heeft

H O O F D E N & Z I N N E N

getriomfeerd, zo constateren beiden.

De liberale hanen, dunkt me, kraaien te vroeg en zijn veel te zelfgenoegzaam. Daarom enkele kanttekeningen.

De liberale presentie in de Nederlandse politiek is niet een toevaligheid van recente datum. De liberale traditie is één van de bepalende constanten in de Nederlandse politieke cultuur. Ook nadat de liberalen de dominante positie die zij in de tweede helft van de vorige eeuw hadden verworven, moesten prijsgeven, heeft de Nederlandse samenleving toch sterke liberale trekken behouden, bijvoorbeeld in de grote nadruk op individuele vrijheid en verantwoordelijkheid en in de terughoudende opstelling van de overheid bij de economische modernisering van ons land. Naast het liberalisme hebben ook de egalitaire traditie, sinds eind vorige eeuw vooral vertegenwoordigd door de sociaal-democratie, en het confessionalisme een stempel gedrukt op de politiek in Nederland.

Wat opvalt in de naoorlogse politieke verhoudingen is dat inmiddels geen enkele politieke partij het alleenvertoningsrecht van één van deze tradities meer heeft. De liberalen hebben de sociale interventiestaat geaccepteerd, de sociaal-democraten zijn meegegaan in het subsidiariteitsbeginsel en welke confessionelen in Europa zijn liberaler dan de onze? Juist deze mengvorm van politieke tradities vormt mijns inziens de reden waarom het debat tussen liberalen en communisten maar geen wortel wil

schieten in Nederland: een identificatie van deze stromingen met bepaalde partijen ontbreekt omdat beide opvattingen in alle grote partijen vertegenwoordigd zijn.

Ontwerppolitiek

Wel kan men met enige simplificatie in de recente geschiedenis van op- en verbouw van de verzorgingsstaat bepaalde accenten herkennen. In de eerste periode, tot ongeveer 1965, overheerste het confessionele accent, daarna het sociaal-democratische, en sinds begin jaren tachtig is het liberale accent dominant. In elke periode passen de grote politieke stromingen zich enigszins aan aan de overheersende mode. Elk accent is te zien als een reactie op de vorige periode. In dat perspectief is de eerste periode vooral een reactie op de vooroorlogse crisis, de tweede periode een reactie op de gesloten bestuurscultuur (Den Uyl: de 'ritselcultuur') van de jaren vijftig.

Het liberale accent is dan te zien als een reactie op de al te uitgedijde verzorgingsstaat van de jaren zeventig. Het liberale program staat dus vooral in het teken van de 'reparatiepolitiek'. Dat geldt – helaas – ook in overwegende mate voor het paarse kabinet. Inmiddels schiet het liberale program zijn doel voorbij en scheidt meer problemen dan oplossingen.

Het liberale tijdperk heeft, als de tekenen niet bedriegen, zijn beste tijd gehad. Na en in reactie op de eenzijdige aandacht voor de markt, worden de contouren zichtbaar van een nieuw, com-

munitaristisch getint zwaartepunt in de Nederlandse politiek, met meer nadruk op maatschappelijke samenhang, gedeelde waardenoriëntaties en *civil society*. In alle grote partijen zijn daarvan sporen zichtbaar. Tegelijkertijd geeft deze beweging ook aanleiding voor nieuwe verschillen, waarbij sommige partijen een meer conservatieve richting zullen kiezen, andere de prudent-progressieve erfenis van de jaren zestig en zeventig zullen volgen.

Maar het liberale program loopt ook op zijn eind omdat het te zeer gefixeerd is op bestrijding van problemen uit het verleden en te weinig op de vragen van de toekomst. Alle politieke stromingen worden geconfronteerd met nieuwe vraagstukken en risico's waarvoor zij geen pasklare antwoorden voorhanden hebben: de nieuwe internationale economische en politieke verhoudingen, de gevolgen van de technologische revolutie, de sociale tweedeling, de ruimtelijke knelpunten, de ecologische kwestie. Deze vraagstukken kunnen niet worden aangepakt met reparatiepolitiek, maar vereisen een vorm van toekomstgerichte 'ontwerppolitiek'. Partijen moeten deze vraagstukken aanpakken in een tijdperk waarin hun organisatie, kwaliteit en vermogen om richting te geven juist ter discussie staat.

Tegen deze achtergrond is er weinig reden voor liberale zelfgenoegzaamheid. Sterker nog: de zelfgenoegzaamheid staat al gauw een debat over de toekomst van de liberale politiek in liberale kring in de weg. De nadruk op

H O O F D E N & Z I N N E N

markt en individuele verantwoordelijkheid mag dan het functioneren van de verzorgingsstaat gecorrigeerd hebben, het adagium 'meer markt en minder overheid' schiet ten enen male tekort bij het aanpakken van urgente politieke vraagstukken. Wat moeten we met meer markt als het gaat om de verhouding tussen Europese integratie en nationale identiteit; om het bestrijden van internationale brandhaarden; de bestrijding van de misdaad; het investeren in de kennisinfrastruc-

tuur in Nederland? Van der List lijkt dat ook te beseffen en heeft daarom voor de vlucht naar voren gekozen. Hij bepleit een conservatief akkoord tussen VVD en CDA met als centraal programmapunt: de wonderbaarlijke terugkeer van het burgermansfatsoen. Maar los van allerlei andere bezwaren biedt het burgermansfatsoen toch onvoldoende houvast als het gaat om het oplossen van milieuvraagstukken, de ruimtelijke inrichting van Nederland of het herstel van de econo-

mische dynamiek in de grote steden.

Stel – volkomen hypothetisch natuurlijk – stel dat Bolkestein in 1998 premier wordt. Zal hem dan niet hetzelfde lot treffen als Joop den Uyl in 1973: namelijk dat het politieke tij voor zijn politieke groepering eigenlijk aan het verlopen is op het moment dat hij aan de macht komt?

FRANS BECKER

Medewerker Wiardi Beckman Stichting

